

ВІДГУК

опонента – доктора психологічних наук, доцента, професора кафедри психології

Міжрегіональної Академії управління персоналом

Іванченко Андріяни Олексіївни

про дисертацію **Кердивара Валентина Віталійовича**

на тему «Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального

воєнного конфлікту», представлену на здобуття наукового ступеня доктора

філософії з галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 – «Психологія»

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Зважаючи на дуже велику кількість внутрішньо переміщених осіб, які з'явилися від початку проведення воєнного конфлікту на території Донецької та Луганської областей, та в цілому скрутний стан в державі, труднощі з наданням психологічної, соціальної та матеріальної підтримки переселенцям, значну кількість невирішених проблем, з якими вони стикаються і невзможі самотійно вирішити, дійсно виникає необхідність вивчення широкого кола факторів негативного впливу на особистість переселенця, що впливають на ефективну адаптацію та соціалізацію в нових громадах.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Кердивара Валентина Віталійовича є надзвичайно актуальним, оскільки спрямоване на вирішення сучасної проблемної задачі: визначення наявності синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб та дослідження соціально-психологічних детермінантів його прояву.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження не викликає сумніву та відображає багаторівневі зв'язки з різними науковими галузями.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного автором теоретично обґрунтованого та експериментально підтверженого дослідження запропоновано підхід до вивчення синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту; визначено та проаналізовано основні соціально-психологічні детермінанти виникнення синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб; розроблено та апробовано батарею психо-діагностичних методик, що дозволяє встановлювати наявність/відсутність синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Доведено, що із загальної кількості внутрішньо переміщених осіб кількість тих, у яких спостерігається наявність синдрому жертви, становить біля 8%. Також автором зазначаються терміни формування цього синдрому, який починає формуватися після 6 місяців переїзду за умов не вирішення основних потреб людини (в безпеці, місці проживання, базових фізіологічних потреб, матеріального забезпечення, оплачуваної роботи тощо) та проявляється на фоні підвищеного рівня тривожності.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ґрунтовність проведеного наукового дослідження забезпечується широким науковим аналізом основних тверджень і положень роботи, списком опрацьованих джерел (129 найменувань, з них 12 іноземними мовами), які було використано. Це дало змогу дисертанту визначити власне розуміння синдрому жертви у внутрішньо переміщеної особи та комплексно розглянути власне проблему вимушеного переселення.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційне дослідження Валентина Кердивара містить нові, раніше не захищені наукові положення, а отримані результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Важливим є також те, що результати дослідження

дістали апробацію на численних науково-практичних конференціях, відображені у 13 публікаціях, серед яких наукові статті опубліковані як у наукометричних виданнях України, так і за кордоном. Практичне значення роботи підсилюється впровадженням наукових здобутків в практику підготовки курсантів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та у роботу соціальних служб м. Харкова.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Позитивної оцінки заслуговують підтверджені емпірично отримані дані й зроблені на їх основі висновки. Особливої уваги заслуговують визначені автором зовнішні (екзистенційна загроза, невирішеність фізіологічних потреб, неможливість вирішення потреби в безпеці, невпевненість у близькому майбутньому та неможливість побудови довгострокових планів на життя) та внутрішні (соціально обумовлені властивості особистості, індивідуально набутий досвід, індивідуальні особливості окремих психічних процесів, біологічно обумовлені властивості особистості) детермінанти виникнення синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб та описані компоненти цього синдрому (підвищена агресивність та її направленість; негативне відношення до всього, що відбувається у житті; набута безпорадність).

Все це дає змогу враховувати їх державними службовцями: у період адаптації внутрішньо переміщених осіб та налагодженні із ними психологічного контакту.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність загалом.

Дисертація складається з анотації, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. У роботі чітко представлена структура дослідження, визначено завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно вибудовуються зі змісту основної частини дисертації.

У першому розділі «Психологічний аналіз детермінант виникнення синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб», описано теоретичні основи розуміння синдрому жертви у розрізі психолого-віктимологічних знань,

представлено результати аналізу понять «синдром жертви», «жертва», «віктимна поведінка», «віктимність», «віктимізація».

Наведений ґрунтовний семантичний аналіз поняття «внутрішньо переміщена особа» дозволяє виокремити її в окрему категорію з поміж суміжних, які відносяться до переселення як процесу міграції і порівнюються з такими категоріями, як біженець, переселенець, мігрант.

Висвітлено основні положення норм і принципів міжнародного та українського законодавства щодо надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

У **другому розділі** «Організація роботи, характеристика груп та методів дослідження» викладено детальне обґрунтування вибірки, процедури та методів емпіричного дослідження, а також представлено аналіз отриманих первинних результатів. Склад вибірки досліджуваних можна оцінити як цілком репрезентативний та обґрунтований, оскільки серед її загального складу (1060 осіб), 997 внутрішньо переміщених осіб Харківського регіону, 50 соціальних працівників м. Харкова та 13 фахівців-психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Розкрито розгорнуту психологічну характеристику внутрішньо переміщених осіб, яка ґрунтувалась на результатах власних спостережень та бесід і була співставлена з існуючими дослідженнями в галузі сучасних психологічних знань.

У **третьому розділі** «Емпіричне дослідження синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони воєнного конфлікту на сході України» наведено результати проведеного експериментального дослідження наявності синдрому жертви у внутрішньо переміщених осіб, яке проводилось у декілька етапів, що базувались на принципах логічності та послідовності.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. На стор. 140-141 автор зазначає, що синдром жертви формується під впливом як соціальних факторів, так і індивідуально-психологічних особливостей

людини. Не зовсім зрозуміло що є первинним у формуванні синдрому жертви у вимушено переміщених осіб – вроджені чи набуті властивості людини?

2. Як відомо, Україна вже була в ситуації масового переселення своїх громадян – це 1986 рік, коли сталася аварія на Чорнобильській атомній електростанції. На наш погляд, було б доцільним порівняти психологічні детермінанти виникнення синдрому жертви та зовнішні прояви цього синдрому у внутрішньо переміщених осіб – жертв Чорнобильської катастрофи і постраждалих від воєнних дій на Сході України.

3. Робота набула б більшої вагомості, якщо б було досліджено психологічні особливості людини до потрапляння її в ситуацію екзистенційної загрози, яка виникла внаслідок воєнних дій на сході України, і проведено порівняння з психологічними властивостями цієї ж людини після того, як вона опинилася поза межами воєнних дій у безпечному середовищі.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер та ніяким чином не можуть знизити достовірність та наукову цінність викладених в дисертації наукових результатів.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основні положення й результати дисертації відображено у 13 публікаціях, в тому числі: 2 – у фахових виданнях, затверджених МОН України; 1 – у фаховому закордонному виданні; 10 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

10. Ідентичність змісту анотації й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в анотації, відображають основні положення дисертації.

11. Висновок.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що дисертація «Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту», є завершеним, самостійним дослідженням, що відповідає чинним вимогам до

дисертації такого рівня (пп. 10–12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р.), а її автор Кердивар Валентин Віталійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – «Психологія».

Опонент,

професор кафедри психології,

ПрАТ «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

доктор психологічних наук, доцент

А.О. Іванченко

